

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Іванова В. В., Григоренко Л. В. Творчий потенціал як умова підвищення якості підготовки майбутнього вчителя.

У статті розкривається питання ефективного розвитку творчого потенціалу під час підготовки майбутніх учителів в умовах вищої школи. Обґрунтовано взаємозв'язок між змістовим наповненням навчального матеріалу і ступенем сформованості творчої особистості майбутніх учителів.

Ключові слова: творчість, особистість, творчий потенціал, майбутні вчителі, педагогічний професіоналізм.

Іванова В. В., Григоренко Л. В. Творческий потенциал как условие повышения качества подготовки будущего учителя.

В статье раскрывается вопрос эффективного развития творческого потенциала при подготовке будущих учителей в условиях высшей школы. Обоснована взаимосвязь между содержательным наполнением учебного материала и степенью сформированности творческой личности будущих учителей.

Ключевые слова: творчество, личность, творческий потенциал, будущие учителя, педагогический профессионализм.

Ivanova V. V., Grigorenko L. V. Creativity as a condition for improving the future teachers' training quality.

The question of the effective development of creativity in the future teachers' training in high school's conditions is illuminated. Substantiated the relationship between the substantive content of teaching material and the degree of formation of the creative personality of future teachers.

Key words: creativity, personality, creative potential, future teachers, pedagogical professionalism.

Професійне зростання і становлення творчо зрілої особистості – це складні, суперечливі і тривалі процеси. Результативність їх визначається значною мірою тим, наскільки людина, що обрала ту чи ту професію, усвідомлює сутність професіоналізму, шляхи та способи його формування. Сучасні соціально-економічні зміни в країні, потреба в якісній освіті, інформатизація суспільства – все це ускладнює вимоги до змісту професіоналізму сучасних фахівців.

Виконання соціального замовлення в підготовці творчої особистості поєднано з подальшим підвищенням рівня готовності педагогічних кадрів до творчої професійної діяльності. Педагогічна праця – це особливий вид висококваліфікованої діяльності творчого характеру. Творчі основи педагогічної діяльності зумовлюють необхідність підвищення творчого потенціалу особистості сучасного педагога й високого рівня його готовності залучати своїх учнів до творчого процесу і творчої діяльності. У Законі України «Про освіту» зазначається: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості, ... виховання високих моральних якостей, формування громадян, спроможних до свідомого вибору, збагачуючи на цій основі інтелектуальний, творчий, культурний потенціал народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими робітниками, спеціалістами» [3, с. 3].

Проблема професійного розвитку передбачає пошук шляхів формування особистісної позиції студентів, яка забезпечує їм творчу свободу в професійному співтоваристві, стимулює здатність використовувати професію як сферу становлення професійно-творчої індивідуальності.

Мета статті – з'ясувати сучасний стан та теоретичні засади розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів в умовах вищої школи; теоретично обґрунтувати взаємозв'язок між змістовим наповненням навчального матеріалу і ступенем сформованості творчої особистості майбутніх учителів.

Основою сучасної освітньої парадигми є пошуки й теоретичне обґрунтування нових підходів до організації навчання в різних типах навчальних закладів, тому у змісті професіоналізму сучасного вчителя значне місце відводиться творчому потенціалу.

Аналіз практики вищої школи дозволяє говорити про те, що у структурі творчої діяльності випускників педагогічного ВНЗ переважає когнітивне начало, що не завжди позитивно впливає на якісний аспект їхнього професіоналізму. Як свідчать факти, педагоги-початківці психологічно не готові до творчого розв'язання професійних завдань. Перебуваючи у вищому навчальному закладі в статусі того, кого навчають, виконуючи в основному репродуктивні завдання, студенти несловна усвідомлюють творчу природу педагогічної праці. Перевага репродуктивної діяльності над творчою навчальною роботою призводить до неузгодженості «моделі професійної діяльності», що формується у свідомості майбутніх педагогів за роки навчання у вищій школі, з тією реальною обстановкою, у якій їм доведеться працювати самостійно в професійній сфері.

Нині необхідно готувати майбутніх учителів до педагогічної взаємодії зі своїми вихованцями, в основі змісту якої лежить співробітництво й співтворчість учителя й учнів у навчально-виховному процесі, гармонізація педагогічного впливу й відповідної реакції вихованців.

Як показують спостереження, у шкільній практиці переважає педагогічний вплив над педагогічною взаємодією, а в розв'язанні професійних проблем репродукція над нестандартним підходом.

Причину такого стану варто шукати в недооцінці підготовки студентів до творчої діяльності, ігноруванні закономірностей креативного мислення під час організації навчальних занять, відсутності необхідних умов для реалізації прогностичних функцій і здійснення рефлексії діяльності майбутніх педагогів.

Головним завданням сучасного педагога є підготовка творчо мислячого фахівця, що володіє фундаментальними знаннями, практичними вміннями та здатного до інноваційної діяльності. Розв'язання цього завдання має поєднуватися з пошуком шляхів підготовки творчого вчителя, який володіє не тільки творчим мисленням, схильністю до творчої діяльності, але й здатністю захоплювати творчим процесом вихованців.

Проблема полягає в тому, щоб організувати навчально-виховний процес так, щоб майбутній фахівець навчився адекватно сприймати себе й інших, сформував активну професійну позицію та реалізував творчий потенціал, опанував методикою залучення до творчої діяльності учнів. Творчий потенціал – важливий складник професіоналізму сучасного педагога [4, с. 57–61].

Необхідність теоретичного обґрунтування окресленої проблеми зумовлена творчою природою вчительської праці. Підготовка до виконання професійних функцій сучасного вчителя повинна передбачати творчий процес, що стимулює становлення творчої індивідуальності педагога. Багато викладачів вважають, що ці два процеси тісно взаємопов'язані та взаємозумовлені, тому що творча особистість визначає характер педагогічної діяльності, відтак творча робота формує творчу індивідуальність.

Проблема формування творчого потенціалу цікавить багатьох науковців. Але дотепер відсутні роботи, де були б всебічно досліджені механізми формування творчого потенціалу особистості в умовах вищої педагогічної школи. Творчий потенціал, його складники та найважливіші характеристики як джерело якісної освіти не одержали, на жаль, всебічного висвітлення в сучасній науково-педагогічній літературі.

Розвитку творчого потенціалу вчителя присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних педагогів П. Блонського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Шацкого, Т. Градусова, Т. Саламатова, О. Степанова, Н. Вишнякової, які визначили умови становлення й актуалізації творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця.

Аналіз наукової літератури дозволяє виокремити різні підходи до вивчення цього складного особистісного утворення, що є важливим показником професіоналізму випускників вищої школи.

Науковці, досліджуючи сутність «творчого начала», визначають творчий потенціал як набір здібностей, які сприяють творчій діяльності. До цих здібностей вони відносять: здатність інтелекту (динамічність, ініціативність мислення, розумову активність) та емоційно-вольові властивості (натхнення, інтуїцію, творчу уяву, здатність до ризику, наполегливість, цілеспрямованість), які забезпечують особистості творчий підхід до розв'язання професійних завдань. Іншою позицією дослідників є розуміння під творчим потенціалом особистості сукупності творчих умінь, що забезпечують нестандартність дій у професійних ситуаціях. Ряд науковців вважають, що основу творчого потенціалу становлять цінності, духовність і творчі дії людини.

Творчий потенціал особистості варто розглядати як складник творчого процесу, передумову та результат творчої діяльності людини. Розвиваючись у процесі діяльності й стимулюючись її провідними мотивами, творчий потенціал є складним особистісним утворенням, що характеризує міру можливостей особистості й виявляється як здатність до продуктивних змін, створення суб'єктивного якісно нового феномена, зумовлюючи цим творчий стиль самої діяльності. Розвиток творчого потенціалу визначається провідними мотивами творчості та залученням майбутнього вчителя до творчого пізнавального процесу [1, с. 86–92].

Розвиток творчого потенціалу студентів у навчальному процесі стає можливим за умови створення на заняттях ситуацій психологічної єдності, нестандартного підходу до розв'язання навчальних завдань, самовираження творчих здібностей, умов для вияву самостійності й творчої активності студентів у проблемних навчальних ситуаціях, прихованого керування ініціативою студентів з боку викладачів.

Дотримання умов, що стимулюють формування творчого потенціалу майбутніх фахівців у навчальному процесі, визначає й нові підходи до організації навчання у вищій школі.

Формування творчого потенціалу неможливе без розвитку в майбутніх учителів комплексу якостей спонукального характеру, до яких належать ціннісні настанови на творчість, потреби в новизні й нестандартних розв'язаннях навчальних проблем, інтереси до нових ідей, способи нестандартної інноваційної діяльності. У змісті цього компонента значиму роль відіграє свідомо поставлена мета творчого саморозвитку особистості студента, його власні позитивні зміни. Важливе значення має стимулювання позитивної мотивації творчості майбутніх педагогів, готовність фахівця до розвитку передумов власного творчого зростання.

Формування творчого потенціалу майбутніх фахівців відбуватиметься успішно, якщо під час організації навчального процесу враховуватиметься структура педагогічної взаємодії, основними компонентами якої є:

1. Моделювання взаємин викладача й студентів у навчальній роботі, вияв їхньої творчої індивідуальності.
2. Безпосередня взаємодія викладача й студентів, реалізація моделі спілкування, яка стимулює активність й ініціативу сторін, що спілкуються, у навчальному процесі.
3. Керування процесом взаємодії в системі «викладач-студент», вибір дидактичних засобів, що забезпечують співробітництво й співтворчість у навчальній роботі, мобілізацію уваги до нестандартного розв'язання пізнавальних завдань.
4. Передача навчальної інформації, визначення та розв'язання комунікативних завдань у процесі навчальної роботи.
5. Установлення зворотного зв'язку, забезпечення продуктивної взаємодії викладача та студентів, своєчасна інформованість про результати їхньої діяльності й творчий характер навчальної роботи [2, с. 256–261].

Основною особистісною новацією вчителя-професіонала, його якісною характеристикою є образ «Я», професійна творчість, в основі якої лежить інтелектуальна рефлексія й досвід трансформації знань і способів творчої діяльності. Творчість є характеристикою професійного іміджу сучасного педагога, результатом і процесом його самореалізації в професійній підготовці в умовах вищої школи.

Досліджуючи творчий потенціал майбутнього вчителя, необхідно врахувати також його складники, комунікативні здібності, творчу індивідуальність, професійну компетентність і характер взаємин. Реалізація механізму спілкування забезпечує взаєморозуміння між учасниками навчальної діяльності, адекватність педагогічного впливу й відповідної реакції на нього та стимулює творчу комунікацію й нестандартне розв'язання пізнавальних завдань.

Отже, формування творчого потенціалу фахівця залежить від систематичної участі студентів у нестандартній діяльності, накопичення досвіду творчої роботи, формування творчих умінь (бачення нових функцій відомого об'єкта, застосування ефективних способів діяльності в новій ситуації, комбінування відомих способів діяльності в нові, пошук альтернативних способів діяльності, визначення принципово нових підходів до розв'язання завдання.) Оволодіння практичними вміннями, що розглядаються як характеристики творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця, і формування готовності до творчої професійної діяльності є основою якісної освіти сучасного вчителя.

Література

1. Браже Т. Г. Развитие творческого потенциала учителя / Т. Г. Браже // Советская педагогика. – 1989. – № 8. – С. 85–94. 2. Вишнякова Н. Ф. Креативная акмеология. Психология высшего образования : [монография] : в 2-х т. / Н. Ф. Вишнякова. – Т. 2. Прикладная акмеология. – [2-е изд.]. – Мн. : ООО «Дэбор», 1999. – 300 с. 3. Закон України «Про освіту». – К : Инза, 1996. – 36 с. 4. Кичук Н. В. Формування творчої особистості вчителя / Н. В. Кичук. – К : Либідь, 1991. – 96 с. 5. Семиченко В. А. Теоретичні та методичні основи професійного самовиховання студентів вузу : [навч.-метод. посіб.] / В. А. Семиченко, О. М. Галус, Л. В. Задневич. – Хмельницький : ХГПИ, 2001. – 255 с.

УДК 37.0

Марія Кислова

ПРОБЛЕМИ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ІНЖЕНЕРНІЙ ОСВІТІ

Кислова М. А. Проблеми компетентісного підходу в інженерній освіті.

У статті розглянуто проблеми, які виникають у процесі навчання вищої математики студентів інженерних факультетів, розкрито зміст поняття математичної компетентності, досліджено три основні напрямки вдосконалення освітнього процесу.

Ключові слова: компетентність, компетенція, освітній процес, засоби навчання математики, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

Кислова М. А. Проблемы компетентностного подхода в инженерном образовании.

В статье рассмотрены проблемы, которые возникают при обучении высшей математике студентов инженерных факультетов, раскрыто содержание понятия математической компетентности, исследованы три основные направления усовершенствования образовательного процесса.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, образовательный процесс, средства обучения математике, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ).

Kislova M. A. Problems competence the approach in engineering education.

In article problems which arise at training to higher mathematics of students of engineering faculties are considered, the concept of mathematical competence is expanded, investigated three directions of improvement of educational process.

Key words: competence, the competence, educational process, tutorials to the mathematician, information-communication technologies (ICT).

Інноваційний шлях розвитку української економіки вимагає забезпечення інженерними кадрами, здатними розв'язувати принципово інші, ніж раніше, задачі, зумовлені новими технологічними укладами, інформаційним суспільством, інноваційними формами економічної діяльності. Для цього студенти інженерних (технічних) ВНЗ повинні отримати освіту, що враховує нові реалії та перспективи розвитку суспільства, яка дозволить їм бути конкурентоспроможними, мобільними, готовими до адаптації й саморозвитку [5].

Підвищення якості освіти означає розв'язання пріоритетних задач, серед яких – забезпечення інноваційного характеру базової освіти, реалізації компетентісного підходу, взаємозв'язку академічних знань і практичних умінь.

Визначаючи сучасні цілі та результати професійної освіти, дослідники розглядають в єдності систему якостей особистості випускника ВНЗ, що забезпечують здатність і готовність успішно здійснювати професійну діяльність. Така система когнітивних, мотиваційних, діяльнісних, рефлексивних якостей особистості інтегрує поняття компетентності. У компетентісному підході професійна компетентність визначає якість професійної освіти і є її метою.

Компетентісний підхід розглядається в роботах таких дослідників: В. Адольф, С. Архангельский, Ю. Бабанський, В. Беспалько, В. Давидов, І. Ісаєв, Н. Тарасова [2] як інноваційний і продуктивний. Разом з тим його реалізація в інженерних ВНЗ, порівняно з іншими категоріями ВНЗ, становить складну науково-методичну задачу, оскільки інженерна освіта, що забезпечує кадрами реальний сектор економіки, є найбільш наукомісткою з усіх галузей освіти, по-перше, тому, що досліджувані предмети складні для засвоєння; по-друге,